

Ю.А.Урсакий, О.О.Гончар

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

БЕЗРОБІТТЯ: СВІТОВИЙ ДОСВІД, ПРАКТИКА В УКРАЇНІ

У статті розглянуто суть та причини безробіття. Проаналізовано світовий досвід методів боротьби з безробіттям. Адаптувавши закордонні моделі попередження та боротьби з безробіттям, запропоновані шляхи його вирішення в Україні.

The essence and reasons of unemployment is considered in this work. There is analysed the world experience of methods of fight against. Adapting the oversea models of warning and fight against unemployment, the ways of his development are offered in Ukraine.

В сучасних умовах питання безробіття набуває однієї з найгостріших проблем суспільства. В період кризової ситуації, яка призупинила економічну діяльність країни та призвела її до стану розбалансованості, безробіття тягне за собою такі наслідки, як: знецінення національної грошової одиниці, падіння виробництва, збільшення собівартості продукції, скорочення робочих місць тощо. Саме тому заробітна плата залишається основним доходом, що допомагає забезпечити мінімальний рівень життя.

Питання безробіття є надзвичайно актуальним сьогодні, оскільки при неповному використанні наявних ресурсів робочої сили економічна система працює, не досягаючи межі своїх виробничих можливостей. Чимало проблем безробіття наносить і життєвим інтересам людей, не даючи їм докласти своє уміння в тій сфері діяльності, у якій людина може найбільше проявити себе, чи залишає їх такої можливості, через що люди переносять серйозний психологічний стрес, зростає кількість злочинців, суїцидів, вбивств, соціальних заворушень. Безробіття - це важкий іспит не тільки для людини, що залишилася без роботи, а й для членів її сім'ї. Безробітні втрачають почуття власної гідності, почуваються винними перед своїми близькими, впадають у стан дезадаптації, що призводить до психічних розладів, самогубств, інших видів девіантної поведінки. Тому особливо актуальним питання боротьби із безробіттям є в наш час, оскільки в умовах кризи ми можемо спостерігати швидкий темп зростання рівня безробіття в більшості країн світу [2, с.210].

Проблема безробіття – це гостре питання, яке притаманне будь-якій країні. Тому цією проблемою займаються як зарубіжні вчені: А.Пігу, А.Фрідман, Д.Філіпс, О.Хеффе, Г.Теренс; так і вітчизняні науковці: О.Баранова, А.Польовий, А.Білик, К.Ходзінський.

Основними завданнями статті можна виділити такі: розгляд основних причин безробіття; аналіз світового досвіду та пропозиція методів боротьби з безробіттям.

Безробіття – це явище, за якого частина економічно активного населення країни, яка має право і можливість працювати, шукає роботу в даний період часу і не знаходять її.

Основними причинами безробіття є структурні зрушення в економіці, що виражається у впровадженні нових технологій, згортанні виробництва в традиційних галузях, закритті технічно відсталих підприємств; економічний спад чи депресія, що змушує роботодавців знижувати потреби в трудових ресурсах; економічна конкуренція на ринку праці, політика уряду в галузі оплати праці, зокрема підвищення розміру мінімальної заробітної плати; сезонні зміни в рівні виробництва в окремих галузях економіки; зміни в демографічній структурі населення [1, с.75].

Глобальна фінансова криза може призвести до зростання на **20** мільйонів світової чисельності безробітних чоловіків і жінок. Беручи за основу переглянуті прогнози глобального економічного росту, зроблені Міжнародним валютним фондом, ООН, а також недавні доповіді, де для більшості країн, по яких є дані, прогнозується зростання безробіття, було відмічено, що попередні оцінки Міжнародної організації праці вказують на можливе збільшення чисельності безробітних з **190** млн. у **2007** році до **210** млн. наприкінці **2009** року. Поточна криза найбільш серйозно вплине на такі сектори економіки, як будівництво, автомобільна галузь, туризм, фінанси, сфера послуг і ринок нерухомості. Тому потрібно негайно створити економічний план рятування працюючих сімей і реальної економіки, розробити політичні заходи і механізми створення гідних робочих місць. Необхідно пов'язувати підвищення продуктивності, рівня заробітної плати і економічне зростання із зайнятістю.

Європейські країни нагромадили досвід у боротьбі з безробіттям і пом'якшенням його наслідків. Наприклад, у сучасній Швеції держава проводить активну політику в сфері зайнятості, спрямовану на зниження безробіття. Характерною рисою цієї політики є попередження безробіття, а не боротьба з його наслідками. Уряд Швеції у соціальній політиці особливу увагу приділяє розробці заходів, спрямованих на забезпечення професійної підготовки й перенавчання осіб, що стали

безробітними, і створення нових робочих місць, в основному в державному секторі економіки; координує міграцію населення і робочої сили шляхом надання субсидій і кредитів на переїзд сімей із районів з надлишком робочої сили до районів, де є вакантні місця; забезпечує доступ населення до інформації про наявні вакантні місця тощо.

Важливу роль у захисті безробітних відіграє ефективна система допомоги по безробіттю. Відповідно до законодавства Іспанії безробітний у перші **180** днів одержує допомогу, що дорівнює **80-100%** мінімальної міжгалузевої заробітної плати, у подальшому протягом **181-360** днів розмір допомоги скорочується до **70%** і після **360** днів – до **60%** [3, с.21].

Якщо порівнювати власне скандинавську і європейську моделі політики зайнятості, то можна зробити висновок, що перша спрямована на забезпечення працею всіх трудящих, для чого створюються робочі місця в державному секторі з середньою оплатою праці; друга орієнтована на скорочення кількості зайнятих при підвищенні продуктивності праці й зростанні доходів працюючих. Така політика передбачає дорогу систему допомоги для більшої кількості безробітних.

Чималий інтерес для нас становить японська модель політики зайнятості. Згідно з цією моделлю кожна людина може знайти для себе роботу, навіть якщо вона не дуже цікава й корисна. У цьому полягає причина низького безробіття в Японії й економії коштів на соціальні витрати. Природно, така політика не могла б сприяти підвищенню ефективності економіки, якби не такі відомі експортні галузі Японії, як автомобілебудування, сталеливарна промисловість, виробництво автомобільних запчастин і машинобудування.

Американська політика зайнятості також спрямована на залучення до процесу виробництва якомога ширших верств активного населення. Її результатом є збільшення кількості людей з низьким рівнем доходу, який, проте, перевищує допомогу по безробіттю.

Натомість Китай визначив пріоритети у боротьбі з безробіттям. За словами міністра праці та соціального забезпечення Їнь Веймін, роль держави у створенні робочих місць та працевлаштуванні потрібно збільшити. За теперішніх умов найефективнішими способами є створення умов для розвитку

малого та середнього бізнесу. Підприємствам потрібно надавати податкові пільги, кредити за низькими ставками і заохочувати до розширення штату працівників. Зазначимо, для Китаю з населенням у понад 1 мільярд 300 млн. людей, проблема безробіття як ніколи гостро постала в кінці минулого - на початку цього року. Через світову кризу та зниження попиту на товари "Made in China", вже втратили роботу десятки мільйонів працездатних осіб. А за даними Міністерства праці, цьогоріч у китайських містах треба буде працевлаштувати 24 млн. осіб, включно з випускниками навчальних закладів [4, с.145].

Щодо методів боротьби з безробіттям, то на даний момент вони є різними.

У Росії на заходи по боротьбі з безробіттям додатково виділяється 44 млрд. руб., заявив президент Росії Дмитро Медведєв. За його словами, потрібно не тільки збільшити посібництво з безробіття, але і створювати нові робочі місця, зокрема в малому бізнесі, в нових виробництвах, будувати нові об'єкти, які здатні створити додаткові робочі місця [5].

Генеральний директор МОП Хуан Сомавія звернувся до учасників Восьмої Європейської регіональної зустрічі Міжнародної організації праці (МОП) підкресливши шість напрямів, на яких повинні зосередитися уряди, роботодавці, працівники та МОП, а саме: забезпечення кредитних потоків та стимулювання попиту; поширення соціального захисту та політики зайнятості, особливо стосовно найбільш уразливих груп; підтримка продуктивних підприємств, особливо малих; забезпечення дотримання та просування основоположних принципів та прав у сфері праці; підтримка і збільшення допомоги задля розвитку та інших інвестиційних потоків до уразливих країн [5].

Уряд Південної Кореї планує в 2009 р. витратити 4,1 млрд. дол. на стабілізацію становища на ринку праці, що опинився внаслідок світової кризи на найнижчому рівні за останні 5 років. Як йдеться в заяві Міністерства праці, держава планує створювати нові робочі місця, стимулювати працедавців і забезпечувати громадянам можливість діставати ширший доступ до освітніх програм і програм з перепідготовки. В листопаді цього року рівень безробіття в Південній Кореї виріс до 3,3% - найвищого показника за останні 16 місяців. Без роботи в країні

зараз знаходяться близько **750** тис. людей [5].

Враховуючи досвід інших країн світу, можна виділити такі заходи боротьби із безробіттям в Україні:

1. Перерозподіл наявного попиту на працю шляхом стимулювання переходу підприємств на неповний робочий день, неповний робочий тиждень тощо. Такі підприємства повинні одержати податкові пільги, щоб компенсувати витрати на прийом нових працівників.

2. Бюджетне субсидування додаткової (стосовно фактичного рівня) робочої сили на діючих підприємствах. Воно може мати вид кредитування державою зарплати додатково найнятих робітників. Підприємства, що розширюють зайнятість стосовно її рівня торік, можуть одержати пільговий кредит, розмірний зарплаті, що сплачено додатково зайнятим на виробництві.

3. Зниження фактичної пропозиції робочої сили за рахунок зниження встановленого законом пенсійного віку. Такий же ефект може обумовити розвиток служб перепідготовки кадрів і підвищення кваліфікації.

4. Надання робочих місць, неорієнтованих на одержання прибутку, а пов'язаних з роботою в інтересах суспільства, наприклад: робота в сфері охорони навколишнього середовища і т.д.

5. Перехід до створення системи соціального партнерства, у тому числі створення механізму вироблення тристоронніх угод (роботодавці - профспілки - держава) з метою обмежити ріст заробітної плати. З роботодавців варто стягувати податок на засоби, додатково витрачені на заробітну плату, і направляти його на субсидування зайнятості.

6. Розширення зайнятості в майбутньому залежить і від іноземних інвестицій. У цілому інвестиції в реконструкцію і технологічне переобладнання підприємств будуть мати працезберігаючий ефект.

Не можна шкодувати засобів на боротьбу з безробіттям. По-перше, тому що її запобігання на початку зажадає набагато менше витрат, ніж у майбутньому. По-друге, тому що боротьба з безробіттям може бути досить ефективною. Наприклад, кредитування державою додаткових робочих місць у США в **1977-1978** р. зовсім не було киданням грошей на вітер. При тім, що заробітна плата кредитувалася не більше ніж на **2%**, а

абсолютна величина кредиту не перевищувала **100** тисяч доларів, багато корпорацій змогли створити до **50** нових робочих місць. По-третє, тому що фінансова стабілізація неможлива без продуманого запобігання її негативних наслідків і, як ми вже переконалися, призводить до дефіциту Держбюджету, для скорочення якого вона і створювалася.

За останні два роки безробіття набуло вигляду великого макроекономічного явища, перетворивши в самостійний фактор розвитку економіки. Проте в Україні дотепер не вироблено такої політики в сфері зайнятості, що сприяла б успішності реформ. Сьогодні зрозуміло, що роль безробіття як неминучого наслідку фінансової стабілізації була недооцінена.

У світі накопичений великий теоретичний і практичний досвід по регулюванню ринку праці. Україна ж має потребу в особливому, комплексному підході. Сьогодні результативна політика зайнятості повинна йти попереду реального розвитку ринку праці і превентивно усувати ті перешкоди, що можуть підштовхнути безробіття.

Список використаних джерел:

1. Білик А.С. Економіка праці: Навч. посібник. — Чернівці: Рута, 2001. — 75 с.
2. Ганслі Теренс М. Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки. — К.: Либідь, 2006. — 210 с.
3. Польовий А. Стан ринку праці і підвищення розміру допомоги по безробіттю // Соціальний захист. — 2007. — №5. — С.21-32.
4. Хеффе О. Политика. Право. Справедливость. Основоположения критической философии права и государства. — М.: Человек и Закон, 2004. — 145 с.
5. [Електронний ресурс]. — Доступ. — http://lucl.lucl.kiev.ua/start/lit_econom.html.